

Лоюк Оксана,
*к. пед. н., старший викладач кафедри фахових методик та
інноваційних технологій
у початковій школі Уманського державного педагогічного
університету
імені Павла Тичини, Україна*

СТВОРЕННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ

Сучасні цивілізаційні зміни (високий динамізм, глобалізаційні процеси, непередбачуваність майбутнього тощо) знаходять своє відображення у сфері освіти. У контексті означених викликів метою і мірою ефективності функціонування освіти стає розвиток особистості, задоволення її потреб, інтересів, здібності до реалізації творчого потенціалу, що уможлиблюється завдяки створенню сприятливого освітнього середовища.

Аналіз психолого-педагогічної, філософської літератури, педагогічної практики свідчить про підвищення інтересу науковців до проблеми становлення та розвитку освітнього середовища. Означений феномен вчені розглядають як: частину просторово-предметного оточення (Г. Балл, І. Бех, Є. Бондаревська, Дж. Гібсон, Н. Крилова, В. Орлов, В. Рибалка, В. Семиченко та ін.), сукупність системи впливів, можливостей, умов навчання й розвитку особистості (В. Вербицький, С. Дерябо, І. Єрмаков, Є. Климов, О. Коберник, В. Козирєв, В. Панов, Г. Пустовіт, В. Слободчиков, В. Ясвін та ін.), розвивальне середовище (Ш. Амонашвілі, В. Давидов, Д. Ельконін, Л. Занков, Л. Кларін, В. Лебедева, В. Рубцов, А. Хуторський та ін.).

Освітнє середовище – сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти. Це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні [5].

Компонентами освітнього середовища (за В. Левінім) є: *соціальний* (проявляється у задоволенні потреб суб'єктів освітнього процесу: у відчутті безпеки, в збереженні та поліпшенні самооцінки, у визнанні з боку суспільства, в самореалізації та самоактуалізації); *просторово-предметний* (основний принцип організації просторової

структури освітнього середовища, що включає гетерогенність і складність середовища, пов'язаність різних функціональних зон, гнучкість і керованість середовища як носія символічного спілкування); *психолого-педагогічний* (становить педагогічне забезпечення розвивальних можливостей, який є оптимальною організацією системи зв'язків між елементами освітнього середовища) [4].

Загальновідомо, що освітній процес у сучасній початковій школі ґрунтується на засадах особистісно-орієнтованої моделі освіти, максимально враховуючи потреби та інтереси дитини, її здібності, можливості, права. Означені критерії необхідно враховувати при створенні розвивального освітнього середовища, надаючи дитині можливості обирати індивідуальну траєкторію руху, тобто конструювати власне навчально-виховне середовище.

Розвивальне освітнє середовище – сукупність зовнішніх впливів на особистість дитини, що сприятимуть прогресивним кількісним та якісним її змінам. Особливо актуальною проблема організації розвивального освітнього середовища є у початковій школі, оскільки саме в цей період на основі вікових можливостей дітей формуються важливі для подальшої життєдіяльності новоутворення:

- зміна провідного виду діяльності дошкільника – ігрової навчальним видом;
- внутрішній план дій та рефлексія, з допомогою якої молодший школяр стає суб'єктом навчальної діяльності, поведінки та спілкування;
- інтелектуалізація життя дитини (керування не тільки своїми почуттями, а й розумом при оцінці життєвих ситуацій);
- довільність психічних процесів;
- більш системний та змістовно диференційований процес індивідуалізації особистості, коли дитина прагне виявити себе, вичленити своє «Я», протиставити себе іншим [3].

Розвивальній функції освітнього середовища початкової школи сприятимуть такі психолого-педагогічні чинники [1]:

- 1) проблемність освітнього процесу (сприяє розвитку творчого мислення та креативності);
- 2) зміст навчання (включає: теоретичні поняття навчальних предметів та додаткові знання для їх засвоєння, досвід практичної діяльності);

3) орієнтування учнів на процесуальну сторону способу дії (засвоєння узагальненого способу дії);

4) учіння учня (як діяльність) шляхом розв'язування задач (беручи до уваги спочатку зону актуального навчання, а потім зону творчої самостійності);

5) врахування вікових та індивідуальних психологічних особливостей учнів;

6) поєднання урочних та позаурочних форм активності школяра (набутий у процесі навчання досвід буде практично підкріплений у позакласній діяльності) [2];

7) провідна роль належить структурі «дитина-учитель» (оскільки вона визначає відносини дитини з дорослими і однолітками, його ставлення до самого себе. Стиль педагогічного спілкування та керівництва значною мірою визначає ефективність навчання і виховання, а також особливості розвитку особистості та формування міжособистісних відносин у навчальній групі);

8) надання учням якомога більше свободи приймати рішення щодо своєї діяльності.

Взаємопов'язаний вплив та динамічність означених чинників викликають динаміку психічної діяльності, змінюють її стани, що складає передумови інтелектуальних та особистісних прогресивних змін особистості, тобто веде до її розвитку та саморозвитку.

Список використаних джерел:

1. Біла книга національної освіти України / за ред. В. Г. Кременя; Акад. пед. наук України. К., 2009. 185 с.

2. Гонтаровська Н. Б. Освітнє середовище як фактор розвитку особистості дитини: монографія. Київ: Вид-во РВА «Дніпро-VAL», 2010. 623 с.

3. Киричок В. А. Виховання дітей молодшого шкільного віку. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень; Акад. пед. наук України. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

4. Макар Л. М. Сутність освітнього середовища в педагогічному процесі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 30(83) С. 229–236.

5. Освітнє середовище URL: <https://uk.wikipedia.org/> (дата звернення: 11.09.2019).